

S û z' n â k Ş a r k ı

Bir günâh ettimse cânâ sûznâk oldum yeter

NEY

Udi Selânik'li **Ahmed Efendi**

Usûlü : **Ağır Aksak** [9/4]

1. Bir gü nâh et tim se câ nâ

3. s û zi nâk ol

4. dum ye ter

5. (S A Z) Sağ i ken öl düm ha râb

7. ol dum he lâk

8. 1. ol dum ye

8. 2. ter (S A Z) dum

9. ye ter (S A Z) Pâ yi ağ

11. yâ re se ril

12. dim (SAZ) san

**Bir günâh ettimse cânâ sûznâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum helâk oldum yeter
Pây-i ağıyâre serildim sanki hâk oldum yeter
Sağ iken öldüm harâb oldum helâk oldum yeter**

Bestekâr

Selânik'li Ahmed Efendi

Udi Selânikli Ahmed Efendi 1868 yılında Selânik'te dünyaya geldi. Çok yoksul bir ailenin çocuğu idi. Okumakla başı hoş olmadığından, bundan umudunu kesen ailesi onu dayısının berber dükkânına çıkararak verdi. Bu sebeple okula gitmedi ve okuma-yazma öğrenmedi. Ahmed Efendi'nin bu işte de gözü yoktu. Küçük yaşında başlayan müsiği öğrenme heves ve arzusu üstün geldi; her şeyi bir tarafa bırakarak ölünceye kadar bu güzel sanatın samimi bir hayranı ve hizmetkârı oldu. Daha berber çıracağı olduğu yıllarda duyup öğrendiği şarkı ve gazelleri kendi kendine söyler, sesinin güzelliği çevresinin dikkatini çekti. Çalıştığı dükkânın müşterilerinden Refik Karasu, çocuktaki yeteneğin farkına vararak müsiği dersleri vermeye başladı. Daha sonra matbaacı Ferif Efendi'den ud dersleri aldı. Halepli Şavul'dan nota öğrenmeye çalıştıysa da başaramadı.

Dükkânın devamlı müşterileri çocuğun kısa sürede ilerlediğini görünce aralarında para toplayarak ona bir ud aldılar. Bu derslere paralel olarak Selânik Mevlevihânesi'ne devam ediyor, şeyhin derslerinden yararlanmaya çalışıyordu. Burada hem fasıl geçiyor, hem de müsikimizin pratik kurallarını öğrenmeye çalışıyordu. Çok güçlü bir hâfızası olduğundan her eseri kolayca öğrenir, öğrendiğini kolay kolay unutmazdı. Müsikide ve ud çalmada hayli ilerledikten sonra berberliği bırakarak bir saz takımı kurdu; serbest çalışmaya başladı. Bir ara İstanbul ve Edirne'ye giderek o dönemin tanınmış piyasa sanatkârları ile tanıştı. Ünü o civarda yaygınlaşmıştı; tanınmış ailelerin evine derslere gidiyordu. Bu durum sanatkâr arkadaşları arasında kıskançlığa sebep oldu. "31 Mart Vak'ası'nda bir elinde udu, bir elinde silahı, başında keçekülâhı ile Hareket Ordusu'na katılarak" İstanbul'a geldi. Heyecanlı hareketleri ile arkadaşlarını coşturmuş, olay bittikten sonra geri Selânik'e dönmüştü.

I.Dünya Savaşı sonrasında "İşgal" yıllarında İzmir'e giderek burada on yıl kadar kaldı. Birinci Beyler sokağında küçük bir dairede oturur, isteyenlere müsiği dersleri verirdi. İzmir'in tanınmış müsikîşinaslarından Rakım Elkutlu, Bülbülü Salih Efendi, Kanuni Fethi ve Fuad Baba ile yakın arkadaşlık yaptı. Söylentiye göre Yahudi asıllı bir ses sanatkârı olan İzak Elgaazi'yi sever, neyzen ve Udi Cemal Efendi'yi sevmemiş. İzmir'in bunaltıcı yaz günlerinde ders sırasında entari giyer, arasıra bir yolunu bulur evin alt katındaki taşlığa iner, bir tenekte soğuk su dökündükten sonra yukarı çıkar derse devam ederdi. "... 1908 Meşrutiyet inkılabını takip eden senelerde Beyoğlu'nun Vatan, Gülistan, Eftalipos, Kaftas gibi lokâllerine gidenlerimiz bu çalgıcılar ve okuyucular arasından kucagında udu, tıraşlı başı, beyaz ve sevimli yüzü, gözüklerinin altında parlayan zeki gözleriyle pehlivan yapılı, pehlivan kıyafetli birini fasıllara udu ve sesi ile, eserleriyle iştirak eden Selânikli Udi Ahmed'i pek güzel hatırlayacaklardır."

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi udi, hanende ve bestekâr olan Ahmed Efendi, ud çalmada iddiası olmayan bir kimseydi. Cevdet Kozanoğlu'nun anılarına göre udu düz ve biteviye bir üslûbla çalırdı. Sesinin tiz ve pest perdelere hakimiyeti, rahatlık ve tatlılığı zamanında çok takdir edilmişti. Bu sebeple geçimini sağlamak için bu iki özelliğinden yararlanarak üdilik ve hanendelik yaptı.

Bir gün hastalanarak bacaklarına felç geldi; bir süre yataklak olarak yaşadı. Bir sabah fenalaştığını gören yakınlar telaşa kapılarak doktor getirmek istedilerse de kabul etmedi. Udunu isteyerek beste yapar gibi mırıldanmaya başladı. Krizin atıldığını zannederek dışarı çıktılar. Bir gürlülü işitip içeri girdiklerinde udunun yere düştüğünü ve öldüğünü gördüler. 4 Aralık 1927 tarihinde ölen sanatkârın mezar Bülbülderesi Mezarlığı'ndadır.

Bestekârlık alanında önce birkaç deneme yaptı. Okuma-yazma bilmediğinden eline geçen güfteleri birine okutur, edebi değerini kendi ölçülerine vurur, uygun görürse bestelerdi. Beğenmediği şiirleri asla bestelemeydi. Eserleri gözden geçirilirse şiir seçmekteki titizliği kolayca anlaşılır. İlk ciddi eseri hüzzam makamından bestelediği "Görmedim uysun felek âmalıme" güfteli eseridir. Kısa sürede sevilen ve eserleri aranan bir sanatkâr olduğu için, Selânik'e gidip gelenlerin aracılığı ile şarkıları, daha kendisi İstanbul'a gelmeden, müsiği piyasasında tanınmış ve yaygınlaşmıştı. "Bestekârlık bana dâd-ı Hak'tır" der, yolda giderken, kahve ve lokantada otururken beste yapardı. İzmir'de bulunduğu yıllarda bestelediği eserlerin çoğunu Kozanoğlu'nda Ekmekeçbaşı Kırathânesi'nde nargile içerken, sohbet ederken bestelediği söylenir. Nota bilmediği için şarkılarının çoğunu Osman Kaylan ve Tahsin Baysal notaya almıştı.

Şakacı bir kimse olan Ahmed Efendi belirgin bir Selânik aksanı ile konuşur, ders sırasında nükteler yaparmış. Hicazkâr makamını sevmeyen "Sırfhicazkâr" dermiş. Onun bestekârlıktaki ustalığını, müsikimizdeki yerini şu satırlardan okuyalım: "... Dış görünüşü bakımından kendine mahsus daha bir takım hususiyetler taşıya bu rind meşrepli, gönül ehli, hoşsohbet insan geniş feyizli bir ilham ve istidadın türlü renklerini, coşkunluklarını taşıyan eserleriyle son devrin en velûd bestekârlarından biri, belki de birincisi olmuştur. Fakat, onun asıl kâbiliyeti ve istidadı bestekârlık sahasında tecelli etmiştir. Bir halk çocuğu olan, dâima halkla düşüp kalkan Selânikli Ahmed, bilhassa bestelediği şarkılarla her türlü tekekküf ve tasannudan kaçınan yeni bir üslûb, bir edâ yaratmış ve bu suretle halkın zevk ve duygusuna hitap etmenin sırrına ermiştir. İşte onun en popüler bir bestekâr oluşundaki kuvvetli âmil budur."

"Udi Ahmed'in ilk beste denemeleri şarkı formundaki eserlerle başlar. Sonraları murabba beste, ağır ve yürük semâi gibi formlarda da eserler vücuda getirmiştir. Ancak onun asıl muvaffakiyet ve şöhretinin sırrı umumiyetle muhtelif makam, şekil ve ritimleriyle, biraz evvel de söylediğimiz gibi, büyük formlardaki eserlerine nazaran daha geniş ve cazip bir tenevvü gösteren şarkılarından. Onun en çok tutulan, sevilen şarkıları kürdilihicazkâr makamından olanlardır. Zaten arkadaşları, dostları ona (Baba) diye hitap ederlerken takdîrkârları da (Kürdili Ahmed Efendi) diye anarlarmış. Hakikaten Hacı Ârif Bey'e en güzel, en parlak mahsullerini vermiş olan bu makam, (Kürdili Ahmed Efendi'nin kudretli tasarrufunda melodik seyr ve hareket bakımından daha şuh, biraz daha orijinal bir karakter kazanmıştır. Hattâ, Selânikli Ahmed Efendi'nin bu makamdaki bestelediği eserleri için (Bu kürdili hicazkâr değildir; muhayyer kürdi makamının başka bir perde üzerine nakledilmiş şeklidir) diyen mutaassıp besteciler bile zuhur etmişti. Onların bu telâkkilerinin haklı tarafı olmakla beraber nihayet umûmî zevk ister muhayyer kürdi, ister kürdili hicazkâr densin bu makamın ikinci karakterini daha çok sevmiş ve bestelemiştir."

Bütün bestekârlık hayatında altı yüz'e yakın eser vermiştir. Kullandığı makamlarda birinci sırayı kürdilihicazkâr, hüzzam, karıcıgar, segâh makamları alır. Bu makamlardan fasıl şarkısı az olduğu ve ayrıca çok sevdiği için eser verdiği söylenir. Kıskanç olmamakla birlikte bestekârlığı ile gururlanarak "Ey melek" diye başlayan eseri için "Böyle bir beste yapanın alnını karışırım" dermiş.

Kaynak : 'Türk Musikisi Tarihi', Dr. Nazmi Özalp

A ğ ı r A k s a k U s û l ü

*) 9 zamanlıdır.

*) Bir 4 zamanla bir 5 zamanın veya başka deyişle bir Sofyân ve bir Türk Aksağı'ndan meydana gelmiştir (4+5=9).

*) 9/8'lik ve 9/4'lük mertebeleri kullanılmıştır. 9/4'lük mertebesine Ağır Aksak denir ve sahip olduğu özellik dolayısıyla Aksak'dan sonra tekrar incelenecektir. 9/8'lik Yürük Aksak ve Orta Aksak olarak iki harekete sahiptir.

*) Çok kullanılmış bir usûldür. Şarkı, ilâhi, türkû, oyun havası, köçekçe gibi hemen bütün küçük formadaki eserlerde kullanılmıştır. Not: Bu usûldeki bir eser, usûlün sonundaki tek 2 tek'den, yani sondaki 3 zamandan girerse buna Ağır Akşama denir.

Ağır Aksak D a r b U s û l ü

[9 / 4] m e r t e b e s i

1 . Darb :

(Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]

2 . Darb :

(Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

3 . Darb :

(Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

4 . Darb :

(Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]

5 . Darb :

(Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

6 . Darb :

(Tek) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Kaynak :

1) ' Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ', M. Hurşit UNGAY
2) ' Türk Müsikisi Nazariyatı ve Usûlleri-Kudüm Velveleleri ' İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]

NOT:

*) Sûznâk Makamında
mi(bemol) pest, la (bemol) dik olmalı
*) Karıcıgar Makamında
mi(bemol) ne pest, ne de dik olmalı
*) Hüzzam Makamında
mi(bemol) dik olmalı

Osmanlıca - Türkçe Lugat / (Ferit Develioğlu)

cânâ : ey can, ey sevgili

sûznâk : müessir, dokunaklı

helâk : mahvolma

Pây-i ağıyâre : ayrılık, kder

hâk : toprak